

L-UNIVERSITÀ ta' MALTA
IL-FAKULTÀ TAL-ARTI
ID-DIPARTIMENT TAL-MALTI
CERTIFIKAT FIL-QARI TAL-PROVI BIL-MALTI

MAL 1048 L-Ghodod Elettronici għall-Qari tal-Provi (2 kretti)

Eżami Jannar 2013
L-Ewwel Silta
Hin: Siegħa u nofs (iż-żewġ siltiet)

NOTA:

F'dan l-eżami l-istudenti ma jistgħux jużaw għodod elettronici ohra barra minn dawk speċifikati fil-karta.

Għall-kitba t'hawn isfel:

1. Applika l-*Language setting* xierqa għad-dokument kollu, u daħħal l-alfabett Malti, inklużi vokali aċċentati fejn hemm bżonn.
2. Biddel l-apostrofi u l-virgoletti biex jidhru tal-ftuħ u tal-gheluq.
3. Uża *t-track changes* u kkoreġi l-ortografija. Fil-każ ta' korrezzjonijiet skont ir-regoli l-godda rreferi għad-dokument *Deċiżjonijiet 1* permezz ta' kumment qasir (tispjegax il-grammatika). Tista' tuża l-verżjoni stampata ta' din is-silta biex tagħmel il-korrezzjonijiet manwalment, IZDA FL-AHHAR TRID TINKLUDIHOM FIL-VERŻJONI ELETTRONIKA – DIN BISS HIJA VALIDA GĦALL-EŻAMI.
4. Fl-ahħar tal-korrezzjoni halli *t-track changes* u l-kummenti jidhru.

Daħla ta' Charles Briffa, editur ġenerali, għal
L-Arkeologija ta' Malta (Vella, Borg, Bonanno, PIN, 2004)

L-arkeologija hija x-xjenza li tistudja l-fdalijiet materjali tal-~~imgh~~oddi tal-bniedem biex tifhem, tapprezza, u tibbenefika mill-gharfien uman. Tittratta r-reklamazzjoni u l-interpretazzjoni ta' kull hjiel materjali li l-bniedem halla warajh, u minhabba li l-bniedem spiss ikun traskurat it-traċċi u s-sinjali li jhalli jistgħu jiffaccaw f' postijiet strambi. Il-hidma tal-arkeologu, mela, tinferaq fi tnejn: it-ftittixja u r-reklamazzjoni tal-fdalijiet qodma - din il-hidma tinpenjah fl-iskavar u fil-gbir ta' materjal; u l-interpretazzjoni tas-sejbiet tiegħu - din il-hidma tinvolvi fl-analizi u l-pubblikazzjoni ta' dak li jsib. Hawnhekk m'ahniex qegħdin nitkellmu fuq xi xbieha romantika (bhal Indiana Jones) li jigri fi nhawi mistura u qalb xi oqbra rjali biex isib xi naġar prezzjuż jew id-deheb. L-arkeologu professjonali jqatta' ~~posta~~ minn hinu jikklassifika u jinterpreta materjal li ma jlellix u oġġetti li f'it għandhom appell estetiku jew valur monitarju. Imma l-interpretazzjoni li jagħti jkollha preġju għall-grajja tal-umanità.

L-arkeologija tiddeletta bi prodotti mahdumin mill-bniedem u b'oġġetti użati mill-bniedem. Dawk li l-bniedem jahdem jew jibni huma l-irhula, il-bini, l-ghodod, l-armi, oġġetti ta' tiżjin, u oġġetti tal-arti: kollha mfasslin għal xi skop uman. L-oġġetti mhux mahdumin, imma użati mill-bniedem huma l-ghadam tal-annimali li kiel, il-fdalijiet tax-xtieli li kabbar jew gabar għall-ikel, faham mahruq li ntuza għat-tisjir, u kull haġa ohra li tatu n-natura. Dawn l-oġġetti kollha, mahdumin u mhumiex, għandhom l-importanza tagħhom fl-interpretazzjoni arkeoloġika. Imma wara kull studju dejjem hemm l-interess fil-bniedem, u l-arkeologija hija l-mezz li bih nistgħu

Comment [NCB1]: Skont Deċiżjonijiet

1.

Deleted: ' "

Deleted: ta' l-

Comment [NCB2]: Skont Deċiżjonijiet

1.

Comment [NCB3]: Skont Deċiżjonijiet

1.

Deleted: basta

Deleted: ta' l-

Deleted: umanita

Deleted: wżati

Deleted: ta' l-

Deleted: wżati

Deleted: ta' l-

Deleted: ' "

Deleted: z

neżaminaw il-kisbiet u l-kulturi umani li ntemmu u li għew qabel ma tkattret il-kitba. L-arkeoloġija tipprowa tifhem kif xiref il-bniedem li kien kapaċi jswawwar xi għamla ta' kultura bikrija jew li m'għadhiex magħna. Iċ-ċiviltà tixref quddiemna arkeoloġikament bħala soċjetà formalizzata politikament u x'aktarx mekanizzata bi proġetti pubbliċi u bi mfakar tal-arti u tal-arkitettura; u minn dan kollu nippruvaw nifhmu l-iżvilupp kulturali ta' moħħ il-bniedem. Minn hawn imbagħad nagħrfu kif iċ-ċiviltajiet bikrin ivarjaw jew jixbhu iċ-ċiviltajiet ta' wara jew iċ-ċiviltajiet moderni, u forsi naslu biex nifhmu x'kienu l-mekkanizmi ta' trażmissjoni kulturali u l-isforzi li għabu l-bidla kulturali fi żmienhom. Fl-istess hin titfaċċa quddiemna stampa li tgħallimna fuq ir-relazzjoni (li tinbidel maż-żmien) ta' bejn il-bniedem, is-soċjetà, u l-kultura fuq naha u l-ambjent li dawn it-tlieta jgħixu fih. Jiġifieri l-proċessi kulturali ta' diffużjoni, invenzjoni, aċċettazzjoni u twarrib jibdwu jagħmlu hafna sens.

Deleted: '

Deleted: mahgna

Deleted: ta' l-

Deleted: ta' l-

Wahda mill-problemi l-kbar tal-arkeologu hija l-inkompletezza tar-rekord arkeoloġiku. Qatt ma jippretendi li sab kulma kellu jsib, imma xorta wahda jagħmel li jista' biex jagħti xi sura lil dak li jsib. Jibda billi s-sejbiet tiegħu jdaħhalhom f'kuntest. Dan x'aktarx ikun l-aħħar lok li fih dawk is-sejbiet ikunu ntużaw. Il-kuntest huwa parti mir-rekord arkeoloġiku għax għandu l-implikazzjonijiet tiegħu: implikazzjonijiet ta' ġeografija, ġeoloġija, storja, u kultura. U meta l-arkeologu jkun irid jagħti deskrizzjoni ta' xi oġġett arkeoloġiku ġeneralment jinkludi l-lokalità, iż-żmien, is-sura, u l-interpretazzjoni biex il-klassifikazzjoni tiegħu tkun aktar siewja. U dan kollu biex inkomplu nifhmu l-kompleksità tal-bniedem għax fuq il-livell filosofiku l-arkeoloġija tintfiehmed bħala parti mill-kurżità naturali dwar l-imġhoddi uman, u fuq il-livell xjentifiku bħala tentattiv biex ikun hemm għarfien oġġettiv fuq il-bniedem.

Deleted: jghamlu

Deleted: ta' l-

Deleted: idahhalhom

Deleted: j

Il-gzejjer Maltin għandhom bosta lokalitajiet arkeoloġiċi li juru l-isforzi tal-bniedem biex ibiddel il-wiċċ naturali tal-gzejjer. F'dawn il-lokalitajiet il-Maltin bikrin għexu u sawru l-kultura tagħhom. Jidhru li kienu nies habrieka fil-produzzjoni industrijali, fil-bini, u fl-ivvjaġġar u l-arkeologi jikxfu tagħrif li jiddeskrivilna lil dawn il-Maltin. It-tifsir juri l-proċessi kulturali li jhaddmu fatturi li jahdmu fuq il-bidla, fuq l-iżvilupp, u fuq l-istabbiltà tal-kulturi differenti. L-arkeologu Malti jagħti tagħrif u interpretazzjoni fuq il-hajja preistorika fl-era neolitika u dik tal-bronz; fuq il-hajja klassika tal-Feniċi, Kartaġinizi, Griegi, Rumani, u Bizantini; fuq il-hajja medjevali sa minn żmien l-Għarab u l-hakmiet Ewropej li kien hawn qabel il-Kavallieri; u fuq il-hajja moderna mill-Kavallieri sal-Ingliżi. B'hekk akkumula bosta tagħrif kulturali li juri l-hila tal-moħħ Malti tul l-iżmna differenti. Hija din il-kultura li rridu nahżnu biex nifhmu u n-iżviluppawha.

Deleted: tifsir

Comment [NCB4]: Skont Deċiżjonijiet I.

Deleted:

Il-missjoni ta' din is-sensiela ta' kotba hija li turi l-moħħ Malti x'kien kapaċi johloq u jwettaq f'oqsma differenti ta' għerf tul dawn l-iżmna differenti, inkluż il-qasam tax-xogħol arkeoloġiku. Jixirfu l-bixriet intellettuali Maltin f'dak li għandu x'jaqsam mal-kultura umana, mal-kultura xjentifika, u mal-kultura soċjali. U f'din l-isfera l-kunċetti ta' 'soċjetà' u 'kultura' jintgħaġnu flimkien għax it-nejn juru aspetti differenti tal-istess azzjonijiet u relazzjonijiet umani: taht l-umbrella ta' 'soċjetà' l-element uman jidhol f'relazzjonijiet interpersonali mal-kotra; u taht il-baldakkin ta' 'kultura' l-element uman jesponi l-kisbiet kreattivi tiegħu. It-twaħhid huwa essenzjali biex wieħed jifhem il-proġett shih tas-sensiela li qed twassal il-valuri u l-karatteristiċi tal-Maltin, li juru l-kontinwità bejn il-kultura u l-hajja. B'hekk is-sensiela tirrifletti d-diversità kulturali, bl-użu tal-Ilsien Nazzjonali, halli Malta tagħti sehemha fid-diversità Ewropea.

Deleted: ta' l-

Comment [NCB5]: Skont Deċiżjonijiet I

Deleted: -

Deleted: j

Deleted: ta' l-